

Prefața Monografiei Comunei Heleșteni

Hîra Constantin

Scrierea unei prefețe pentru o monografie locală nu este o întreprindere ușoară. Aceasta sarcină devine și mai dificilă pentru o persoană a cărei profesie nu este legată în mod indisolubil de producerea unor texte literare sau științifice. Totuși, ca edil al localității Heleșteni și locuitor al acestor meleaguri, am acceptat această sarcină pe care am văzut-o în același timp ca pe o provocare.

Fiind un fiu al comunei Heleșteni și totodată un iubitor de istorie și literatură, am adunat de-a lungul timpului o serie de informații despre trecutul acestei localități din diverse surse precum reviste de literatură, lucrări istorice, romane și chiar cărți de memorialistică. De aceea, conceperea acestei prefețe s-a dovedit pentru mine a fi un bun prilej de a așeza toate aceste date împreună într-un tablou care să fie grăitor în privința vieții sociale și a istoriei zonei Hăleștienilor - vechiul nume al localității mele natale.

Încă din anii '80 mi-a căzut în mână numărul 200 al revistei de literatură universală *Secolul XX*, o revistă magistral condusă de criticul de artă Dan Hăulică, și el un fiu al meleagurilor ieșene, în care apărea un scurt articol semnat de Ion Grigorescu și intitulat *La Heleșteni: prezența timpului pierdut*. M-a impresionat mult nu atât cele două pagini care vorbeau despre arta fotografică și opera lui George Goilav, boierul de origine armeană și fiu de senator ce locuia în palatul de la Heleșteni, ci mai ales fotografiile care surprindeau aspecte din viața boierilor din Heleșteni în primii ani ai secolului 20. Fotografiile lui George Goilav aduceau cu sine nu doar portrete formale ale unor oameni care au trăit demult ci, reușeau să răspândească, prin aspecte inedite din viața privată, surprinse ad-hoc, ceva din parfumul unei epoci apuse. Am regăsit în aceste fotografii ceva din farmecul interioarelor unor case boierești precum și aspecte din viața unor tineri boieri, surprinși uneori în cele mai intime ipostaze ale vieții lor de zi cu zi. Pe lângă acestea mi-au atras îndeosebi atenția două fotografii: prima, înfățișând țărani în timpul

muncii la sapă, probabil pe moșia boierului Goilav Ariton însuși, cea de-a doua dezvăluind imaginea unui tânăr nobil alături de țărani care băteau cânepa.

Este foarte probabil că aceste aspecte ale vieții Goilavilor l-au fi făcut pe marele om de cultură Garabet Ibrăileanu, născut în Târgul-Frumos, la o aruncătură de băț de Heleșteni, să scrie pagini pline de lirism, în ale sale *Amintiri din Copilărie și Adolescență* despre frumoasele zile petrecute la „casa ca un palat” a boierilor din Heleșteni: „Dar ce frumos era acolo! O casă ca un palat, înconjurată de grădini de florării – cu un iaz colosal în mijlocul grădinilor, cu un pod frumos peste iaz, cu bănci și chioșcuri prin grădini. La masă ne chema cu un clopot. Uneori la masă erau câte 40 de musafiri. Și azi parcă-mi aduc aminte de lucruri de pe altă lume. De atunci n-am mai văzut așa viață bogată lipsită de griji, frumoasă și plină. Mi-aduc aminte de femeia proprietarului, care avea ampiruri făcute numai din dantelă. Peste câțva timp familia aceea s-a dus la băi la Odessa, iar eu am rămas cu copiii și cu o doamnă (rudă a lor) care avea două fete cam de 14-16 ani. Acum era liniște. De fete nu m-am amoretat – pentru că inima mi-era deja... dată! Voi spune pe urmă cum și cui. După ce au venit de la Odessa la sfârșitul lui august, mi-au dat 60 de franci, un... caș mare și m-au pus în trăsura lor boierească și am intrat în Roman picior peste picior.¹” Interesant a fost pentru mine faptul că, citind cartea lui Ibrăileanu, unde nu se pomenește nici măcar odată numele localității Heleșteni, am recunoscut imediat faptul că acest mic fragment se referă la moșia Goilavilor. Am fost ajutat pesemne de povestirile bătrânilor satului despre palat și familia Goilav, povestiri pe care le ascultasem de nenumărate ori în timpul copilăriei și adolescenței. Abia mai târziu aveam să am confirmarea, din paginile revistei *Secolul XX*, că literatul Garabet Ibrăileanu fusese la Heleșteni în adolescență. Însă, aveam să aflu amănunte mai interesante despre odiseea lui Ibrăileanu la Heleșteni, întâmplător, și mult mai târziu, când, la sugestia unui prieten scriitor, am citit articolul lui Anais Nersesian din suplimentul cultural al revistei *Ararat* unde ni se ofereau mai multe detalii despre vizita cunoscutului scriitor la Heleșteni: „În vacanța mare a anului 1886, se afla la o rudă a tatălui său din Târgul Frumos când o telegramă de acasă îl recheamă la Roman. Teodor Ibrăileanu își întâmpină feciorul la gară și îl anunță că, la recomandarea directorului N. C. Sabin, urmează să-l pregătească pentru examenul de admitere la liceu pe fiul moșierului Ariton Goilav². ” Din acest

¹ Garabet Ibrăileanu, *Amintiri din Copilărie și Adolescență*, Editura Pentru Literatură, București, 1966, pp.256-257

² Anais Nersesian, *Eternul feminin în amintirile din copilărie și adolescență ale lui Garabet Ibrăileanu*, Ararat, Anul XVII, nr.12 (345), 16-30 iunie 2006

studiu aveam să aflu și despre partea tensionată și mai puțin fericită a relației dintre Garabet, un adolescent sărac dar inteligent, și familia Goilavilor, o familie nobiliară de origine armeană, la fel ca și Ibrăileanu de altfel, dar situată pe o treaptă socială superioară, ancorată în lumea politică a vremii, deținătoare a unor moșii și resurse incredibile pentru vremea respectivă. Această lume mondenă i-a provocat tânărului sensibil de atunci adânci resentimente: „La conacul Goilavilor de la Heleșteni, mediu luxos și îmbelșugat unde superioritatea de castă a proprietarilor nu avea cum să nu se manifeste, băiatul firav, de 15 ani, cu ochi sfioși și părul vâlvoi, se simte de la început puternic complexat de starea lui socială: „Am suferit mult la început. Boieri, lume străină, obiceiuri necunoscute, etc.”... Armeanul Ariton Goilav, „de neam mare și bogat”, primea frecvent vizita unor personalități politice de care era legat prin interese de partid și cărora le oferea ospete generoase. Orfanul crescut în lipsuri materiale este frapat de opulența festinurilor la care participau peste 40 de invitați și de obiceiurile aristocratice ale acestei lumi simandicoase... Sensibil la eleganță, adolescentul, pentru care mătușa Tasia Trancu reprezenta un model în materie de vestimentație feminină, este uimit de toaletele luxoase ale moșieritei care purta „ampiruri numai din dantelă”. În mediul plin de suficiență al moșiei de la Heleșteni băiatul de o inteligență scilipitoare dar sărac, trăiește un sentiment dureros și umilitor de inferioritate socială: ”Întotdeauna când m-am dus singur printre străini, am avut sentimentul că mă aflu pe o altă planetă. Grija de casă, timiditatea, mediul cu totul nou, toți oamenii străini și indiferenți, sărăcia, toate acestea mă făceau să chem în ajutor cu putere, resemnarea”³.”

Însă, înainte de toate, aflăm din această analiză literară ceva despre zona Heleștenilor, despre moșierii de aici dar în același timp și despre inegalitățile economice uriașe care stăteau la baza claselor sociale la sfârșitul secolului XIX, mai exact 1886 – anul vizitei lui Ibrăileanu la Heleșteni. Boierii, implicați și în politica vremii, duceau o viață liniștită și frumoasă, călătoreau în țări străine și își petreceau concediile la băi sau în renumitele capitale europene precum Parisul, pe când țăranii lucrau cu unelte primitive la ogor pentru a-și duce existența împovărată de griji de la o zi la alta. Acesta constituie de fapt și premisele tabloului care reiasă din romanul scriitorului Theodor Râșcanu, *Banul... ochiul dracului*, roman publicat în 1939 și care se desfășoară pe meleagurile din jurul Romanului în anii de dinainte și de după Răscoala din 1907 precum și de după primul război mondial. Intriga acestui roman este dată de o hoție petrecută la

³ Idem, p.10

„conacul din Heleșteni” unde fusese jefuit „boierul Canta”. Acest interesant roman a avut darul de a-mi deschide ochii asupra vieții la țară, așa cum era ea în prima jumătate a secolului XX. În cadrul acestui roman, ceea ce erau doar niște mici resentimente la tânărul Garabet Ibrăileanu, devin trăirile dominante ale personajului principal Petrache Dragan, un tânăr sărac și fără „nici o stare” din satul Dulcești, un sat aflat astăzi în județul Neamț, lângă Roman, și la doar 50 de kilometri de Heleșteni. Întreaga intrigă și acțiune a acestui roman, derulată pe axa Dulcești-Heleșteni-Trifești, se construiește pe trăirile unui tânăr țăran, sărac dar muncitor și, înainte de toate, dornic să-și depășească condiția socială cu orice preț, chiar și cu cel al parvenirii. „Norocul” acestui țăran a fost acela de a găsi uriașa sumă de bani, furată de niște hoți de la boierul Canta din Heleșteni și ascunsă în scorbura unui stejar din pădurea Dulceștilor. Profitând de această descoperire și dând dovadă de o abilitate incredibilă, pentru a nu fi bănuțit că fiind doar un țăran sărac s-a îmbogățit peste noapte, tânărul Dragan reușește să evite toate suspiciunile și să-și construiască un mic imperiu iar în final să ia locul „conului Grigore”, boierul din Dulcești pe care îl invidiase o viață întregă. Totuși, om cu carte puțină și cu un orizont mental sărac, Petrache Dragan, deși își vede visul de înavuțire cu ochii, nu reușește să-și interiorizeze lumea plină de schimbări sociale a primelor trei decade ale secolului XX și nici să-și stăpânească propriile pulsioni, fapt pentru care va sfârși prin suicid, spânzurându-se, la finalul romanului, de ramura stejarului care îi adusese comoara.

Lumea descrisă în romanul lui Râșcanu nu mi-a fost complet străină, mai ales pentru faptul că întâmplările descrise nu coboară departe în timp. Am cunoscut această lume prin povestirile bunicilor mei care au trăit-o și mi-au povestit despre ea în repetate rânduri. De aceea, pentru cei care cred că perioada interbelică ar fi fost dominată doar de progrese, reforme și înflorire socială, romanul lui Theodor Râșcanu ar trebui să fie o bună lecție de regândire a propriilor judecăți. Probabil cel mai relevant pasaj al tensiunilor existente în lumea rurală din acea vreme este cel în care ni se dezvăluie gândurile conului Grigore, moșierul de la Dulcești pe care îl invidia atât de mult personajul principal al romanului Dragan Petrache: „Crezuse și el, împreună cu ideologii reformei agrare și demagogii partidelor politice, că marea proprietate era cauza crizei agrare și că boierii trebuie să fie pionierii noii vieți agricole. Crezuse și el că în cultura intensivă foștii mari proprietari vor găsi o compensație firească a exproprierii...”⁴ Tot în

⁴ Theodor Râșcanu, *Banul... ochiul dracului*, Editura Cugetarea – Georgescu Delafras, București, 1939, p.171

replicile înțelepte ale acestui personaj, care întruchipa categoria socială din care făcea parte Râșcanu însuși – un scriitor provenit dintr-o veche familie moldovenească cu legături familiare în dinastiile voievodale românești până în vremea domnitorului Bogdan I, găsim și situația celor două clase sociale antagonice, boieri și țărani, în timpul perioadei interbelice, cât și tensiunile dintre ele: „- Vezi, măi Petrache, țăranul zice c’ am caliclit pentru că nu mai vede la mine sutele de hectare de altădată, nici droaia de argați în curte, nici cai la grajd, nici vite, nici mașini agricole cum aveam odată; dar, pe când noi, boierii, tot mai avem rezerve din care mai putem face față nevoilor, ei, țăranii împroprietăriți la 1919 după războiu, au ajuns mai rău ca înainte de expropriere. Lotul de împroprietărire s-a fărâmițat ori l-au vândut chiaburilor și au pe cap datoriile la băncile partidelor politice și toate angaralele către fisc... Petrache Dragan a înțeles, dar nu tocmai bine, tot ce a spus boierul. A înțeles că era încă mare depărtarea de la el până la conul Grigore... și că se înfruntau două lumi deosebite.”⁵ Interesant este și faptul că scriitorul Theodor Râșcanu va deveni el însuși o victimă a regimului politico-ideologic comunist, instalat la putere după 1947. Așa cum ne spune criticul Vasile Pârvan: „Râșcanu era străin spiritului epocii materialismului istoric, realismului socialist și învățaturii marxist-leniniste.” Interesant este faptul că acest scriitor sfârșește prin suicid, la fel ca Petrache Dragan personajul principal al cărții sale *Banul... ochiul dracului*. De fapt, tema sinuciderii este una recurentă în romanul lui Râșcanu iar maniera realistă în care sunt descrise trăirile sinucigașilor ne revelează o coabitare poate prea strânsă a scriitorului cu acest fenomen, fapt ce ne face să ne întrebăm dacă gândul sinuciderii nu l-ar fi bântuit pe acest romancier cu mult timp înainte de comiterea actului propriu-zis.

În orice caz, romanul acestui scriitor a rămas pentru mine de neuitat. Aceasta mai ales datorită faptului că oferă un crâmpeli din fresca primelor trei decenii ale secolului XX. Aceasta este o lume pe care, desigur, eu n-am trăit-o, însă am avut contact cu ea prin memoriile bunicului meu Alexa Gheorghe, ajuns astăzi la venerabila vârstă de 93 de ani. Aceste povestiri încărcate de colbul unor lumi apuse m-au ajutat să înțeleg mai bine, pe mine, om a cărui educație s-a desăvârșit în perioada comunistă, istoria acestor meleaguri. Astfel, atunci când am început să

⁵ Idem, pp.177-179

citesc documentele publicate de Iorga despre ținutul Romanului⁶, sau lucrări mai recente legate de istoria Heleşteniului⁷, am putut să descifrez mai ușor „tainele” luptelor politice dintre boieri din timpul perioadei voievodale a regatului Moldovei.

Desigur, pasiunea mea pentru istoria și cultura locurilor natale a fost influențată și de parcursul vieții mele de om. În 1986 m-am angajat în administrația publică și am avut șansa să intru în contact cu foarte mulți oameni din zonă. Acest fapt a avut darul de a-mi lărgi orizontul și cunoștințele despre trecutul și moștenirea culturală a zonei Heleşteniului. Însă, ultimul an al perioadei comuniste avea să-mi aducă și o imensă dezamăgire. În primele luni ale anului 1989, printr-un decret de stat legat de sistematizarea zonelor rurale s-a hotărât unificarea comunei Heleşteni cu Ruginoasa. Deși satele Heleşteniului își păstrau autonomia, practic Heleşteniul dispărea ca și comună. Astfel, începând cu luna mai a anului 1989, Ruginoasa devenea un puternic centru rural asimilând comuna învecinată – Heleşteni. Acest lucru a fost pentru mine, ca fiul al Heleştenilor, un șoc. Nu puteam să cred că localitatea în care îmi petrecusem copilăria, adolescența și practic cea mai mare parte a vieții, a putut să dispară atât de subit de pe harta României. Totuși, așa cum spune un proverb românesc „în totul răul este și un bine”. Lucrând la primăria comunei Ruginoasa am avut ocazia să întâlnesc un om deosebit. Este vorba despre primarul Ruginoasei din acea vreme, Gâdea Florin. Acest om avea o viziune extraordinară asupra manierei de organizare a unei localități rurale, știa cum să-și impună proiectele legate de dezvoltarea localității, avea un stil aparte de a comunica cu oamenii și mai presus de orice iubea cultura, istoria și tradițiile zonei. L-am surprins nu de puține ori la unele evenimente culturale cum îi dădeau efectiv lacrimile de emoție. De fapt, pe vremea lui ansamblul de dansuri populare din Ruginoasa a ajuns să ia premii importante la festivalurile naționale. Și alte formații culturale din comună au fost puternic sprijinite de primărie și au ajuns cunoscute mult dincolo de granițele comunei Ruginoase și chiar ale județului Iași. Ei bine, lucrând cu acest om deosebit am încercat să preiau ceva din înțelepciunea și clarviziunea sa și mi-am jurat mie însumi că dacă voi avea vreodată ocazia să ocup vreo funcție de conducere în zona Heleşteniului voi încerca să preiau acest model și să promovez moștenirea culturală a strămoșilor mei la cel mai înalt nivel.

⁶ Nicolae Iorga, *Studii și Documente cu Privire la Istoria Românilor*, Vol.XI, Editura Ministeriului de Instrucție, București, 1906

⁷ Alexandru Furtună, Vasile Șoimaru, *Neamul Șoimăreștilor – 500 de ani de istorie*, Editura Prometeu, Chișinău, 2003

Ocazia de a mă face util localității mele natale s-a ivit mai repede decât credeam. Imediat după revoluția din decembrie 1989 guvernul FSN a dat un decret prin care localitățile desființate înainte de 1989 putea să recapete autonomia. Aflând despre acest lucru și beneficiind de ajutorul unor concetățeni din Heleșteni am reușit să producem documentația pentru reînființarea comunei Heleșteni, ceea ce pentru mine a fost o realizare deosebită.

În anul 2008 am ajuns pentru prima dată primar al comunei Heleșteni iar la votul din 10 mai 2012 locuitorii localității mele mi-au acordat un al doilea mandat. În primul meu mandat mi-am îndreptat atenția în mod principal asupra problemelor economice și structurale din comună. Starea drumurilor era foarte proastă, clădirea primăriei arăta foarte rău, nu exista vreun loc special pentru manifestările culturale ale comunei, căminul cultural trebuia complet restaurat, stadionul era în stare deplorabilă iar echipa de fotbal fusese desființată. În primul mandat am reușit să fac față, alături de consilierii locali și de ceilalți angajați ai primăriei, la toate aceste provocări. Am reușit să asfaltăm 7.87 kilometri de drumuri comunale, am renovat clădirea primăriei, am construit o scenă între primărie și căminul cultural unde se pot realiza activități culturale de tot felul, am reînființat echipa de fotbal și am reamenajat stadionul. În ciuda acestor probleme stringente am reușit să mă ocup printre picățele și de activitățile culturale ale comunei. Începând cu iarna lui 2009 am dat un caracter organizat manifestărilor din ziua de 31 decembrie când locuitorii comunei se strâng în fața primăriei și își prezintă măștile sau formațiile precum: cerbul, capra, călușii, struțul și ursul. Am considerat că efortul acestor copii, adolescenți și tineri trebuie răsplătit măcar printr-o diplomă din partea primăriei cât și prin oferirea de fotografii cu propria lor formație pe scena din fața primăriei. Obiceiurile tradiționale de anul nou reprezintă o moștenire culturală inestimabilă iar pierderea lor ar însemna pierderea a unei părți importante din identitatea noastră de heleșteneni. De aceea, încurajarea, susținerea și documentarea acestor obiceiuri prin mijloace foto și video a devenit pentru mine ca primar o prioritate și sper ca în anii următori să pot face mai multe în acest sens.

În luna mai a anului 2011 am organizat, prin implicarea *Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Iași* și a directorului său, domnul Adrian Ardelean, o activitate culturală numită *Sipetul Bunicii*. Este vorba de fapt despre o expoziție de

covoare vechi create de săteni cu tehnici tradiționale, la războiul de țesut sau stative cum este denumit acest instrument la noi în comună. Am avut surpriza să văd covoare foarte vechi și măiestrit lucrate, vopsite cu extracte din plante după rețete pe care astăzi, probabil nu le mai știe nimeni. Toate acestea au fost documentate prin fotografii și filmări video astfel încât să poată rămâne ca mărturie pentru generațiile care vor veni.

Perioada de la sfârșitul primului mandat a fost poate cea mai încărcată în evenimente culturale. În data de 29 martie 2012 am organizat tot cu ajutorul *Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Iași*, o *Șezătoare*. A fost de fapt o încercare de recreare a acestei activități culturale tradiționale, demult dispărută din cultura locală, astfel încât copiii și tinerii din ziua de azi să poată avea o idee despre cum arăta un crâmpei din viața străbunicilor lor. Șezătorile din trecut erau un prilej de întâlnire între săteni și reprezentau o bună oportunitate de a socializa, comunicând idei despre viața satului și locuitorilor săi, în același timp realizând activități precum torsul cânepii și al lânii. Această activitate amintește întrucâtva de întâlnirile sătenilor din Siliștea-Gumești în *Poiana lui Iocan*, întâlniri magistral descrise de ilustrul scriitor Marin Preda în romanul său *Moromeții*.

La puțin timp după organizarea șezătorii, în data de 5 aprilie 2012, am participat activ la finalizarea în bune condiții a două activități culturale conduse de profesorul antropolog Alin Rus care activează în învățământul universitar din Statele Unite și care a venit timp de trei ani consecutiv în Heleșteni cu scopul de a cerceta tradițiile acestei zone. Este vorba despre premierea participanților la un mini-concurs de fotografie digitală la care au participat 21 de elevi din clasele V-VI din comuna Heleșteni și un mini-concurs de eseuri la care au participat 18 elevi din clasele VII-VIII din cele două școli ale comunei Heleșteni. Deși cele două activități culturale au fost inițial numite mini-concursuri un termen mai potrivit pentru a le caracteriza, așa cum a afirmat și profesorul Rus, este acela de evenimente culturale. Aceasta mai ales pentru faptul că toți participanții au avut numai de câștigat și nimeni nu a avut de pierdut, toți elevii implicați primind la final un mic premiu. De mare interes pentru toată lumea a fost în primul rând concursul de fotografie digitală, în care elevii implicați au fotografiat ceea ce au considerat ei relevant în propria lor comună din punctul de vedere al patrimoniului cultural, atât intangibil cât și material. Varietatea și frumusețea activităților, monumentelor și tradițiilor surprinse de elevi în

fotografiile lor (care sunt păstrate acum într-un dosar la primărie) m-au determinat să cred că moștenirea noastră culturală este pe mâini bune. Al doilea concurs, cel de eseuri pe tema emigrației a urmărit să-i familiarizeze pe elevi cu acest concept și să urmărească felul în care ei receptează și înțeleg acest fenomen care în ultimii ani a afectat dinamica socială a comunei.

Un alt proiect cultural de mare amploare care există momentan doar pe hârtie este acela al realizării unui uriaș parc istoric în care turiștii să poată vizita linia frontului din al doilea război mondial, linie marcată de prezența cazematelor și a șanțurilor anticar care împart propriu-zis în două teritoriul comunei Heleșteni. Pe lângă aceste atracții sperăm să putem renova fosta școală din satul Movileni pe care s-o transformăm într-un „vechi spital de campanie” și totodată să aducem, prin sprijinul *Ministerului Apărării Naționale*, tehnică de luptă din al doilea război mondial care să poată fi expusă privitorilor. Toate acestea vor constitui probabil interesante atracții pentru turiștii din România și Europa în primul rând, mai ales pentru cei preocupați de istoria recentă. Desigur, acest amplu proiect, pus pe hârtie prin implicarea activă a profesorului Cotiugă Vasile și a *Universității Alexandru Ioan Cuza* din Iași, nu va putea fi realizat doar cu mijloacele primăriei, de aceea vom încerca să atragem și alte instituții de la nivel județean și național.

În fine, un ultim proiect de anvergură care necesită o implicare activă din partea conducerii primăriei cât și timp și resurse, este realizarea acestei monografii a Heleșteniului. Ca edil al acestei localități cred cu tărie că o localitate care nu are un trecut nu poate avea nici un viitor. Cunoașterea faptelor istorice, a moștenirii culturale și spirituale a strămoșilor noștrii reprezintă o datorie de onoare și un deziderat, cred eu, pentru locuitorii unui sat. A nu ști de unde vii înseamnă, cel puțin în opinia mea, o neputință în a-ți putea construi propria identitate și propriu-ți caracter. Dimpotrivă a-ți cunoaște strămoșii împreună cu moștenirea lor cultural-spirituală e ceva care te însuflețește, îți dă fiori și te face să te simți cineva. Toate acestea sunt cred motive suficiente care m-au determinat să depun toate eforturile pentru atragerea unor cercetători de marcă din domeniul științelor sociale și a istoriei pentru a realiza o monografie a comunei mele natale. O monografie a comunei este nu numai importantă dar și necesară. Așa cum am învățat din experiența scurtă a primului mandat de primar, proiectele economice sunt

necesare pentru prezentul localității și dezvoltarea ei actuală. Însă, proiectele culturale au o viață mult mai lungă și persistența lor în timp este remarcabilă.